NEJASNÉ CÍLE A NEJASNÉ VÝSLEDKY – ŠKOLNÍ DOUČOVÁNÍ V DECENTRALIZOVANÉM SYSTÉMU

UNCLEAR GOALS AND UNCLEAR RESULTS – SCHOOL TUTORING IN A DECENTRALIZED SYSTEM

Jaroslava Simonová, Jana Straková

Ústav výzkumu a rozvoje vzdělávání, pedagogická fakulta UK

Abstrakt

Příspěvek popisuje výzkum implementace podpory žáků ohrožených školním neúspěchem prostřednictvím školního doučování. Je založen na vícepřípadové studii pěti škol zapojených do projektu PROP a analýze zpráv, které zapojené školy vypracovávají. Cílem výzkumu je odpovědět na otázku, jak je kvalita implementace podpůrného programu ovlivněna vysokou autonomií českých škol. Výsledky ukazují, že doučování jako celek nenaplňuje parametry kvalitních doučovacích programů identifikovaných zahraničními výzkumy. Cíle nejsou jednotně stanoveny a dopady nejsou systematicky monitorovány. Mnoho jednotlivých učitelů však přistupuje k doučování s velkým nasazením a poskytuje žákům výborné služby.

Klíčová slova: *školní doučování, autonomie školy, implementace, dopady*

Abstract

The paper describes research on the implementation of support for pupils at risk of school failure through school tutoring. It is based on a multi-case study of five schools involved in the PROP project and an analysis of the reports completed by the participating schools. The aim of the research is to answer the question of how the quality of implementation of the support program is affected by the high autonomy of Czech schools. The results show that tutoring as a whole does not meet the parameters of quality tutoring programs identified by international research. The goals are not uniformly set and the impacts are not systematically monitored. However, many individual teachers approach tutoring with great commitment and provide excellent service to their students.

Keywords: *school tutoring, school autonomy, implementation, impact*

1 ÚVOD

Po odeznění pandemie COVID-19 dostaly české školy velké množství finančních prostředků na doučování realizované ve škole, jehož cílem bylo zlepšit výsledky žáků ohrožených školním neúspěchem. Cílem této studie je se podrobněji podívat na to, jak probíhá implementace doučování v českém systému s vysokou autonomií škol a nízkou kontrolou výsledků, konkrétně nás zajímá, jak si školy stanovují cíle podpory, jak podporu implementují a jak hodnotí její dopady.

2 TEORIE

Autonomie škol je konceptualizovaná různě. Můžeme ji konceptualizovat například jako a) kurikulární autonomii (autonomií týkající se obsahu a cílů vzdělávání), b) personální autonomií a c) finanční autonomii. Pro český vzdělávací systém je typická v mezinárodním srovnání velmi vysoká autonomie v kurikulární a personální oblasti kombinovaná s nízkou kontrolou výsledků (akontabilitou). Zajímá nás, jak je v takto autonomním systému implementována doučovací podpora iniciovaná ministerstvem školství, tedy z centrální úrovně. Konkrétně nás zajímá, jak se daří naplňovat požadavky kladené na kvalitní doučovací programy, kterými jsou kvalitní a promyšlený program, kvalitní a vyškolení doučovatelé, dostatečná doba a četnost doučování, zapojení nejvíce potřebných žáků a pravidelné hodnocení dopadů.

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Abychom získali detailní pohled na to, jak školy realizují doučování, zvolili jsme metodu vícepřípadové studie. Po dobu dvou let jsme zkoumali pět škol zapojených do projektu PROP, který poskytuje komplexní podporu školám s vyšším podílem žáků se sociálním znevýhodněním. Od září 2022 do června 2024 proběhly 4 vlny výzkumu, v rámci kterého byly realizovány rozhovory se zaměstnanci školy, s žáky a jejich rodiči, pozorování ve výuce a v doučovacích skupinách. Poznatky z případových studií byly validovány prostřednictvím vyjádření ředitelů všech 265 zúčastněných škol ve výročních hodnotících zprávách, ve kterých ředitelé jednou ročně popisují průběh vybraných aktivit a hodnotí

jejich přínos. Doučování během školního roku bylo jednou z nejběžnější formy podpory, zvolilo jej 73 % zúčastněných škol.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Když se na program podíváme prizmatem charakteristik kvalitních doučovacích programů, zjistíme, že zpravidla nejsou naplňovány. Doučování je koncipováno jednotlivými doučovateli, zpravidla na ad hoc bázi, nikoli na základě ověřené metodiky. Zpravidla probíhá jednou týdně jednu vyučovací hodinu, což je podle výzkumných poznatků málo. V některých školách je doučování dostupné všem žákům, někde je dostupné pouze žákům s potřebou podpory, respondenti se však shodují, že se zpravidla nedostane ke všem žákům, kteří by je potřebovali. I když se učitelé, rodiče a žáci shodují v tom, že je doučování užitečné žákům, kteří na něj pravidelně docházejí, a jsou schopni uvést řadu konkrétních příkladů na podporu svého tvrzení, dopady vyučování nejsou systematicky vyhodnocovány. Vyhodnocování je komplikováno skutečností, že nejsou jasně stanoveny cíle intervence, i tím, že v ČR nejsou dostupné objektivní informace o studijních výsledcích žáků. Jediné kritérium, které je naplňováno, je kvalita doučovatelů, těmi jsou v drtivé většině případů zaměstnanci školy. Výsledky doučování však nejsou zaručené a do značné míry závisejí na osobním nasazení jednotlivých doučovatelů.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Příčinou je vysoká decentralizace systému, která se projevuje v tom, jak jsou prostředky školám poskytovány, i v tom, jak k poskytování služeb přistupují ředitelé škol. Můžeme ji chápat jako výraz vysoké důvěry aktérům, ale i jako výraz určité bezradnosti. Jedním z konkrétních důsledků vysoké autonomie je kreativita v definování výsledků – klasifikace vs. znalost učiva vs. postup do vyššího sekundárního vzdělávání. V českém vzdělávacím systému nejsou výsledky vzdělávání centrálně ověřovány, kurikulum je velmi volné a učitelé nejsou zvyklí směřovat k nějakému společnému základu pro všechny. Původní idea, že školy přizpůsobí vzdělávání potřebám žáků, vede k velmi odlišným očekáváním. V situaci, kdy v systému nejsou sdíleny cíle a hodnoty, jeví se tento postup poskytování pomoci poněkud rozmařilý přesto, že řada doučovatelů odvádí výbornou

práci. Program však nemusí přinést kýžené výsledky ani v situaci, kdy bude podpora cílenější a lépe koordinovaná, neboť situace škol, ve kterých je vysoká koncentrace žáků s potřebou podpory, je obecně velmi obtížná.

PODĚKOVÁNÍ

Tato práce vznikla v rámci projektu NPO „Národní institut pro výzkum socioekonomických dopadů nemocí a systémových rizik,"č. LX22NPO5101, financovaného Evropskou unií – Next Generation EU.

6 LITERATURA

Hanushek, E.A., Link, S. Woessmann, L. (2013). Does school autonomy make sense everywhere? Panel estimates from PISA. *Journal of Development Economics*, *104*, 212–232.

Cheng, Y. C., Ko, J., Lee, T. T. H. School autonomy, leadership and learning: a reconceptualisation (2016) *International Journal of Educational Management*, *30*(2), pp. 177–196

Johnson, K.F., Gupta, A., Rosen, H. (2013). Supplemental Education Services Under No Child Left Behind: Who Signs Up, and What Do They Gain? *Mentoring & Tutoring: Partnership in Learning*, 21:4, 431–443, doi: 10.1080/13611267.2013.855861

Neitzel C. L. A.J., Pellegrini M., Slavin, E. R. A Synthesis of Quantitative Research on Programs for Struggling Readers in Elementary Schools, *Reading Research Quarterly*, *57*(1), 149–179

Simpson, D. & Cieslik, M. (2000) Expanding Study Support Nationally: Implications from an evaluation of the East Middlesborough Education Action Zone's programme, *Educational Studies*, 26:4, 503–515, doi: 10.1080/03055690020003674